

Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Instytut Historii Państwa i Prawa
Zakład Historii Państwa i Prawa Polskiego
Studia Niestacjonarne Administracji
drugiego stopnia

Tamara Włodarczyk

OSIEDLE ŻYDOWSKIE NA DOLNYM ŚLĄSKU W LATACH
1945–1950
(NA PRZYKŁADZIE KŁODZKA)

Praca magisterska
napisana pod kierownictwem
dr Andrzeja Paska

Wrocław 2010

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	4
Stan badań nad dziejami ludności żydowskiej na Dolnym Śląsku	5
Rozdział I. Osiedle żydowskie na Dolnym Śląsku – zarys problematyki.....	8
1.1. Problem autonomii narodowo-kulturalnej w okresie II Rzeczypospolitej.....	8
1.2. Autonomia narodowo-kulturalna po II wojnie światowej.....	9
1.3. Geneza osiedla żydowskiego na Dolnym Śląsku	11
1.4. Polityczne uwarunkowania utworzenia osiedla żydowskiego na Dolnym Śląsku.....	12
1.5. Koncepcja osiedla żydowskiego	13
1.6. Początki osadnictwa żydowskiego na Dolnym Śląsku	16
1.7. Repatriacje z ZSRR.....	18
1.8. Działalność Komisariatu dla Spraw Produktywizacji Ludności Żydowskiej	19
1.9. Liczebność osiedla żydowskiego na Dolnym Śląsku.....	19
Rozdział II. Działalność kulturalna, społeczna i polityczna dolnośląskich Żydów	22
2.1. Życie kulturalne na Dolnym Śląsku	22
2.2. Pawilon żydowski na Wystawie Ziemi Odzyskanych	28
2.3. Szkolnictwo żydowskie na Dolnym Śląsku	29
2.4. Towarzystwo Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej.....	32
2.5. Szpital Żydowski im. Dawida Guzika.....	34
2.6. Obóz Hagany na Dolnym Śląsku	36
2.7. Żydzi w aparacie bezpieczeństwa	37
2.8. Bezpieczeństwo ludności żydowskiej	40
2.9. Echa pogromu kieleckiego	41
2.10. <i>Bricha</i>	42
2.11. Stosunek ludności polskiej do Żydów na Dolnym Śląsku	46
2.12. Kościół katolicki a Żydzi w latach 1945–1950.....	48
Rozdział III. Społeczność żydowska w Kłodzku w latach 1945–1950.....	51
3.1. Osadnictwo żydowskie w Kłodzku	51
3.2. Początki działalności kłodzkich organizacji żydowskich	53
3.3. Status Żydów niemieckich	54

3.4. Sytuacja Żydów w Kłodzku w 1946 r.	58
3.5. Organizacja życia żydowskiego w 1946 r.	60
3.6. Życie religijne kłodzkich Żydów	61
3.7. Życie społeczne ludności żydowskiej w Kłodzku.....	66
3.8. Kłodzko w akcji <i>Bricha</i>	68
3.9. Kibuce	71
3.10. Działalność partii politycznych i organizacji młodzieżowych.....	73
3.11. Działalność innych organizacji żydowskich w Kłodzku.....	75
3.12. Kłodzcy Żydów a aparat bezpieczeństwa	76
3.13. Reakcje kłodzkich Żydów na powstanie państwa Izrael.....	77
3.14. Schyłek autonomii żydowskiej.....	78
3.15. Przyczyny upadku osiedla żydowskiego na Dolnym Śląsku	81
Podsumowanie	82
Bibliografia.....	84
Aneks.....	89
Wykaz tabel.....	89
Wykaz zdjęć	94
Indeks osobowy.....	98
Indeks nazw geograficznych	104

WSTĘP

„Osiedle żydowskie” na Dolnym Śląsku to pojęcie stworzone przez przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Żydowskiego we Wrocławiu – Jakuba Egita. Początkowo oznaczało ono skupisko kilkunastu, a następnie ponad trzydziestu miejscowości, w których w sposób planowy osiedlono po II wojnie światowej około 100.000 polskich Żydów. Miejscowościami, w których zamieszkało najwięcej Żydów, były Wrocław, Wałbrzych, Legnica i Dzierżoniów, jednakże żadne z nich nie stało się tak symbolicznym świadkiem kresu żydowskiego życia na Dolnym Śląsku jak Kłodzko. Miasto to zasługiwało na szczególną uwagę z jeszcze jednego względu – było jedną z tych dolnośląskich miejscowości, które posiadały tradycje osadnictwa żydowskiego sięgające średniowiecza (pierwsze wzmianki o Żydach w Kłodzku pochodziły z XIV w.). Wszystkie te czynniki wpłynęły na wybór tematu niniejszej pracy.

Praca została podzielona na dwie zasadnicze części – w pierwszej z nich przedstawiono i opisano koncepcję tzw. „osiedla żydowskiego”, także w odniesieniu do idei żydowskiej autonomii narodowo-kulturalnej, natomiast w drugiej scharakteryzowano – w możliwie szerokim ujęciu – życie społeczności żydowskiej w Kłodzku w latach 1945–1950.

Zakres chronologiczny rozpatrywanych zagadnień wyznaczają dwie daty: 1945 r. – wiążący się z początkami zorganizowanego życia żydowskiego na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej oraz 1950 r. – jako kres autonomii żydowskiej w Polsce.

Autorka starała się wykorzystać dostępne źródła drukowane – zarówno wydawnictwa zwarte, jak i ciągłe, a także prowadziła własne badania archiwalne w dolnośląskich archiwach państwowych (Archiwum Państwowym we Wrocławiu oraz jego oddziale w Kamieńcu Ząbkowickim). W pracy wykorzystano ponadto pojedyncze dokumenty z Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego im. Emanuela Ringelbluma w Warszawie oraz Archiwum Akt Nowych.

* * *

Chciałabym serdecznie podziękować wszystkim tym, którzy przyczynili się do powstania tej pracy – moim promotorom – Panu dr Andrzejowi Paskowi oraz Panu prof. dr hab. Alfredowi Koniecznemu, z którym spotkania były dla mnie niezwykle cennym doświadczeniem naukowym. Dziękuję także Panu dr Ignacemu Einhornowi z Kłodzka, bez którego wskazówek nigdy nie byłabym w stanie zrozumieć świata kłodzkich Żydów.